

เทศน์เช้า วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖

พระอาจารย์สงบ มนสฺสนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตาก ต.อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถึงว่าถ้าการดูจิตนี้ จิตมันสงบ แล้วเกิดถ้าให้พิจารณาอย่างนั้นมันไม่เป็นการฟังชันไป
หรือเห็นไหม ความเห็นของเขา อีกคนก็คิด อีกคนหนึ่งเวลาพิจารณาไป เขาพิจารณาของเขาไปนะ
แล้วมันปล่อยวาง แล้วเขาไปอ่านหนังสือประวัติหลวงปู่มั่นหรือว่าปฏิบัติทำไมไม่ได้ ว่าอาจารย์
มหาบัวไปถามหลวงปู่มั่นว่า “เวลามันปล่อยวางแล้วมันขาด ต้องการอารมณ์อย่างนั้นอีก”

หลวงปู่มั่นบอกว่า “มันจะขาดได้อย่างไร มันก็ขาดได้คนเดียว”

เขาก็เข้าใจว่าพิจารณาพอปล่อยคนเดียวแล้วมันปล่อยเลย ก็เลยทิ้งไปเลย แล้วมาทำใหม่ก็
ทำได้ยาก

นี่ขนาดแผนที่ถูก เราเดินเรายังเดินผิดเลย แล้วถ้าแผนที่มันผิดด้วย เราจะเดินกันไปไหน เรา
จะเดินกันไม่ถูกทางเลยถ้าแผนที่มันผิด เรายังไปไกลมาก

นี่มันถึงต้องมีความไม่ประมาท ต้องมีความจงใจใจ คนจริงมันถึงเข้ากับหลักความจริง

ความคิดของโลก ความคิดของเรานี้เป็นความคิดวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์คิดขนาดไหนก็
เป็นวิทยาศาสตร์เพราะอะไร? เพราะวิทยาศาสตร์คิดถึงกฎทฤษฎีต่างๆ แล้วกฎทฤษฎีต่างๆ นั้นมัน
เป็นเรื่องนอกของความรู้สึก นอกความรู้สึก เห็นไหม รู้สึกคือตัวของใจ ความรู้สึกคืออารมณ์ที่มัน
คิดออกไปแล้วก็คิดออกต่างๆ

ทฤษฎีต่างๆ เป็นเรื่องของภายนอก ความคิดของวิทยาศาสตร์เป็นความคิดส่งออก ความคิด
ส่งออกนี้ถึงเรียกว่าโลก โลกกับธรรมมันถึงไม่เหมือนกัน ความคิดของโลกมันจะเป็นความคิดของ
โลก เป็นวิชาการ เป็นวิชาชีพ สิ่งต่างๆ คิดขึ้นมา

อย่างเช่นว่าหมอเห็นกาย หมอผ่าตัดกายมาตลอดเวลา แต่ไม่เคยเห็นกาย เห็นไหม ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติต้องทำความสงบ ทำจิตให้มันสงบขึ้นมาเห็นกายขึ้นมา ถึงว่าคนสั่นหั่นนี้ เวลา มันพิจารณาขึ้นไปมันจะเห็นกาย

การเห็นกายจากภายในมันสะท้อนหัวใจมาก มันสะท้อนหัวใจเพราะอะไร? เพราะว่าจิตได้สำนึก จิตก่อนสำนึก จิตได้สำนึกของเรา ก็เลสมันอยู่ตรงนั้น สิ่งที่ยังนึกออกมาเป็นอารมณ์ โลก เป็นความรู้สึก สิ่งที่เป็นความรู้สึกถึงเป็นอาการของใจ สิ่งที่เกิดขึ้นที่เราใช้สัมผัสกันอยู่นี้ เราสื่อความหมายอยู่นี้เป็นอาการของใจ แล้วจะใช้อาการของใจแก้ปัญหาให้ธรรมแตก มันขบไม่แตก

มันถึงต้องใช้ความสงบของใจเข้ามา ถ้าขบไม่แตกมันใช้ประโยชน์อะไรขึ้นมาได้บ้าง?

มันใช้ได้เพราะอะไร? เพราะมันมีอยู่ สิ่งที่มีอยู่ต้องใช้ประโยชน์ได้หมด สิ่งในโลกนี้มีอยู่เป็นประโยชน์กับโลกทั้งหมด สิ่งที่มีอยู่กับเราต้องอาศัยสิ่งนี้สืบต่อเข้าไป

ถึงว่าจิตฆ่าจิตต้องอาศัยความรู้สึกนี้เข้ามา แต่มันจะอาศัยความนี้เข้ามาสงบความคิดใจ ถ้าใช้ความคิดอย่างนี้มันเป็นโลกียะ ที่ว่ามันเป็นโลกีย์อารมณ์ มันเป็นโลกียะ สิ่งที่เป็นโลกียะ คิดให้มันสงบตัวเข้ามา มันจะปล่อยอาการของมัน

เหมือนกับคนหลบเข้าที่ร่มไม่มีเงา สิ่งที่ไม่มีความเห็นไหม อาการของใจเป็นเงาทั้งหมด เป็นความคิด ความคิดเกิดขึ้นนี้เป็นอาการของใจ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ แล้วมันแสดงตัวออกตลอดเวลา แล้วเราก็คิดสิ่งนี้ ใช้ความนี้เข้าไปยับยั้งธรรม แล้วก็ยับยั้งธรรมแล้วอย่างองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า “ให้ปล่อยวาง” เราก็อ่ปล่อยวาง ปล่อยวางสิ่งนี้คิดว่าเป็นการปล่อยวางคือการฆ่ากิเลสแล้ว

ไม่ใช่เลย! เพราะสิ่งที่เป็นโลกขบเรื่องของธรรมไม่แตก เห็นไหม มันถึงต้องทำความสงบของใจเข้ามา มันไม่มีความฟุ้งซ่านไปหรอก ถ้ามันสงบเข้ามาแล้ว มันจะเป็นความเพลินในงาน แต่ถ้ามันเป็นสิ่งที่เราทำความสงบ ขึ้นของปัญญานะ เราใช้ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญามันใคร่ครวญเข้ามา มันมีความฟุ้งซ่าน สิ่งที่ยังฟุ้งซ่านนี้ทำให้ขุ่นมัว สิ่งที่ยังขุ่นมัวจะคิดออกไป การคิดออกอันนี้มันคิดออกไปแล้วมันเป็นเรื่องของโลก มันมีความฟุ้งซ่าน อันนี้เป็นความฟุ้งซ่าน

แต่ถ้าจิตมันสงบเข้ามาแล้วต้องให้มันคิด ถ้าไม่ให้มันคิด มันจะสงบตัวอยู่อย่างนั้น มันมีความขี้เกียจ มันไม่ยอมทำงาน จิตสงบ พอมันสงบขึ้นมามันจะมีความสุขมาก มันจะคิดในความสงบอันนั้น มันขี้เกียจทำงาน

แต่เวลาออกทำงาน ถ้าทำงานจนเต็มที่แล้วมันพุ่งออกไป อันนั้นมันเป็นความพุ่งช่าน ต้องกลับมาทำงานความสงบของใจอีก ถ้าจิตนี้มันพุ่งช่านออกไปอย่างนั้น ต้องกลับมาทำความสงบของใจ ปัญญาอันนี้ปัญญาที่ขบธรรมแตกใจ

ขบธรรมนะ ความเป็นธรรมความเป็นจริง สภาวธรรมเกิดขึ้นมา เราเกิดมาเราเป็นญาติกัน โดยธรรมเพราะเรามีปากมีท้อง คนที่เกิดมาเป็นมนุษย์นี้มีปากมีท้อง มันต้องมีความทุกข์เหมือนกัน ความทุกข์ที่ว่าต้องใช้ธาตุขันธ์ ต้องมีอาหาร ต้องมีเครื่องปัจจัย ๔ เสมอกัน เห็นไหม นี่เป็นญาติกันโดยธรรม

สภาวธรรมอย่างนี้มันเป็นสภาวธรรมสาธารณะ แต่สภาวธรรมที่จะเกิดขึ้นจากหัวใจเป็นสภาวธรรมของส่วนบุคคล เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “เป็นผู้ชี้ทางเท่านั้น” แล้วเราจะเข้าไปถึงส่วนบุคคล เข้าไปถึงความจริงของเราขึ้นมา ใครเข้าถึงธรรม “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต”

เข้าถึงสภาวธรรมความเป็นจริง มันถึงว่าต้องมีการลองผิดลองถูก แล้วมันความคาความของโลกเขา การใช้ความคิดนี้เป็นปัญญา เรามีปัญญา ความคิดของเรานี้เป็นปัญญาแล้วเราก้ใช้ปัญญา ทำไมไม่ใช้? คิดจนพุ่งช่าน คิดจนหัวแทบแตกอยู่ไม่เป็นปัญญาหรือ

ปัญญานี้เป็นปัญญาให้มันเป็นสัมมาสมาธิ ปัญญาปล่อยวางเข้ามา ปัญญาอย่างภายในมันเป็นการต่อสู้กัน มันเห็นสภาวะการต่อสู้ เห็นไหม การต่อสู้ การขบคิดจากภายใน คิดอันหนึ่งเป็นธรรมมันจะปล่อยวาง คิดอันหนึ่งเป็นโลกมันจะติดข้องไปในใจ คิดสิ่งนี้มันจะต่อสู้กันภายใน กิเลสกับธรรมมันจะต่อสู้กันขณะที่มันเกิดการวิปัสสนาญาณเกิดขึ้น วิปัสสนาญาณเกิดขึ้นเห็นไหม อุปาทานความยึดมั่นถือมั่น สิ่งที่ว่ายึดมั่นถือมั่นมันก็เกิดสิ่งที่ความผูกพันความยึดออกไป ใจจะคิดพุ่งออกไป

แต่ถ้าปัญญาไปเลาะตรงนี้ เลาะความยึดมั่นถือมั่น เลาะอุปาทานของมัน ถ้าเลาะอุปาทานหมด อุปาทานมันหลุดออกไป ความยึดมั่นถือมั่นไม่มี มันก็เกิดดับสภาวะของมันเฉยๆ สิ่งที่เกิดดับสภาวธรรมของมันโดยธรรมชาติของมัน ธรรมอันนี้เกิดขึ้นมาจากการวิปัสสนา เกิดขึ้นมาจากทำ ความสงบของใจ ต้องใจสงบขึ้นมาก่อน

ถ้าใจไม่สงบขึ้นมา เป็นความคิดอย่างนั้น มันเป็นความว่าอยู่กับเงาใจ อยู่กับอาการของใจ ไม่ใช่ตัวใจ เห็นไหม อาการของใจ เป้าหมายผิด เป้าหมายส่งออก เป้าหมายภายนอกส่วนเป้าหมายหนึ่ง เป้าหมายภายในส่วนเป้าหมายหนึ่ง

ถึงว่าการขุดคุ้ยหากิเลส เรารู้ของคนทำผิด เรารู้เขาทำความผิด แต่เราไม่ได้ตัวเขา มา เขาจะรับโทษไม่ได้ เราอยู่ว่าเรามีกิเลส เราอยู่ว่ากิเลสอยู่กับหัวใจของเรา เราอยู่ว่าทุกข์ แต่เราไม่สามารถเห็น

ทุกข์ควรกำหนด เรากำหนดความทุกข์ไม่ได้ ที่เราบ่นกัน เรารำพึงรำพันกันอยู่ มันเป็นอาการของใจ เป็นผล เห็นไหม เป็นวิบาก วิบากคือผลของการยึดมั่นถือมั่น วิบากคือสิ่งที่ทำงานเสร็จแล้ว ใจมันทำงานเสร็จแล้วมันผลออกมา มันคลายตัวออกมาอยู่ที่ใจ แล้วใจก็มีแต่ความทุกข์

ทุกข์ควรกำหนด ทุกข์เกิดที่ไหน เห็นไหม แล้วทุกข์ควรกำหนด กำหนดได้ขึ้นมา จับขึ้นมา เห็นสภาวะสติปัฏฐาน ๔ เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม นั่นกำหนดสิ่งนั้นแล้วใคร่ครวญ สิ่งนั้น มันยึดมั่นถือมั่น มันเป็นอุปาทาน เป็นต้นหาความทะยานอยาก

สิ่งที่เป็นต้นหาความทะยานอยากนี้เป็นสมุทัย สิ่งที่เป็นสมุทัย เห็นไหม ทุกข์ควรกำหนด สมุทัยควรละ ถ้ามันละสมุทัยแล้วทุกข์มันดับไปเอง เพราะมันไม่มีเหตุ ไม่มีเชื้อ สิ่งที่ไม่มีความเชื่อ ทุกข์มันจะดับ ถ้าทุกข์มันดับขึ้นมา มันเกิดขึ้นมาจากไหน? เกิดขึ้นมาจากมรรค มรรคเกิดขึ้นมาแล้วนิโรธเกิดขึ้นมา เห็นไหม อริยสัจเกิดขึ้นมาวงรอบหนึ่ง เกิดทีเดียว จะเกิดเร็วมาก เกิดจากสภาวะของใจ

ถึงว่าเวลาเราก่อร่างสร้างตัวขึ้นมา เวลาเราพยายามก่อร่างสร้างตัวขึ้นมา ต้องทำมาก ถึงต้องมีความจงใจ ใจ ถึงต้องรู้คงค้ำใจ ถึงต้องเข้าป่า ใจ ถึงต้องอยู่คนเดียว

เราทำงานทำการ เวลาทำงานทำการของโลกเขา ช่วยเหลือกัน จุนเจือกัน มันเป็นงานของโลกงานสาธารณะ แต่งานของเราส่วนบุคคล เห็นไหม ธรรมะส่วนบุคคล ธรรมะของเราเอง มันต้องการความสัจ มันต้องการการใคร่ครวญ มันจะสัจเพ่งดูใจของตัวเอง สิ่งที่ยึดมั่นเกิดเป็นปม เป็นปมขึ้นมาจากหัวใจ สิ่งที่ยึดมั่นเกิดขึ้นมา มันเย็บขึ้นมา ตรงไหนมันเป็นอาการที่มันจะจับได้ อาศัยความสังเกต เห็นไหม สิ่งที่ยึดมั่น งานของเรา นี่งานของนักปฏิบัติ

งานจากภายใน ทำงานจากภายในจะเหนื่อยมาก ต้องเอาความรุนแรงนะ เอาชีวิตนี้เข้าแลก ชีวิตเข้าแลกเพราะอะไร? เพราะถึงเวลาอาการมันเกิดขึ้นมา มันจะบอกว่าเราจะเป็นเราจะตายแล้วนะ ถ้าทำอย่างนั้นไปเราจะตาย ถ้าเราชดงควัตร เราทำแรงเกินไปมันจะตายขึ้นมา มันจะทำให้เราพิการขึ้นมา เราจะแพ้ เราจะยอมจำนน แล้วเราจะเลิก เอาไว้อาการข้างหน้าก่อน รักษาไว้

นี่ฟากตาย เอาตายเข้าแลกแลกตรงนี้ไง อะไรตายให้มันตายไป สิ่งที่มันตายไป สิ่งที่อาการหลอก นี่หลอก สิ้นสุดของชีวิตนี้ เห็นไหม สิ้นสุดของโลกนี้คือการตายเท่านั้นที่มนุษย์นี้ต้องตายไป

สิ่งที่ตายไป อาการของตายไปเราก็ก้าว แต่ถ้ามันบอกตายขึ้นมา เอาตายเข้าแลก อะไรตาย? ไม่มีอะไรตายเลย อาการเกิดดับเท่านั้น สิ่งใดไม่มีเคยตาย เพราะจิตนี้ไม่เคยตายโดยธรรมชาติของมัน

ถ้าจิตนี้เคยตาย มนุษย์ไม่เกิดมาแบบนี้หรอก มนุษย์นี้เกิดมาเต็มโลกเต็มสงสารขึ้นไป เกิดมาจากไหน แล้วยังจะเกิดมากมายไปกว่านี้ เพราะจิตมีมหาศาล จิตนี้มีมหาศาล ดวงวิญญาณมีมหาศาลจะต้องมาเกิดตลอดไป แต่เวลาคนตายไป ตายไปแล้วเกิดอีกๆ เกิดอยู่สภาวะแบบนั้น มันไม่เคยตาย มันสภาวะอย่างนั้นมันหมุนไปตามธรรมชาติของมัน

แต่เวลาธรรมขึ้นมานะ วิปัสสนาขึ้นมาแล้ววิปัสสนาด้วยปัญญาของเรา เห็นไหม ธรรมะส่วนบุคคล ดับสิ่งนี้ขึ้นมามันจะไม่มีการเกิดอีก มันจะตายในชาติปัจจุบันนี้ ต้องตายแน่นอน ต้องสละออกไป แล้วมันจะทรงตัวของมัน เวลามันดับขึ้นมา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไป ๔๕ ปีสร้างประโยชน์กับโลกขึ้นมาก็อาศัยธาตุขันธ์นี้สร้างประโยชน์กับโลก เวลาตายไปแล้ว เห็นไหม ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติมี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาอนุโมทนากับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติสมควรแก่ธรรม เพราะใจของเขามันเป็นสิ่งที่สื่อกันได้ แต่ใจของเราสื่อกันไม่ได้

ถึงว่านิพพานมี มีเพราะใจสิ่งนั้น ใจดวงที่เสวยสุขอยู่มีตลอดไป มีแบบคงที่ด้วย มีแบบคงที่แต่ของเรามันคงที่ไม่ได้เพราะเราไม่มีธรรมโอสธเข้าไปชำระล้างสิ่งนี้ใจ ใจนี้มันปกคลุมไปด้วยอวิชชา สิ่งที่ปกคลุมด้วยอวิชชามันต้องเวียนไปตามอำนาจของอวิชชา

สิ่งที่ทำลายอวิชชาหมดเป็นวิชา เป็นธรรมทั้งหมด มันไม่มีสิ่งใดปกคลุมมัน มันถึงคงที่ใจถึงบอกไม่ใช่อัตตา ถ้าอัตตานี้เป็นสมมุติ สิ่งที่เป็นสมมุติคือสมมุติสัจจะ คือสิ่งที่มีอยู่ชั่วคราว สิ่งที่

มีอยู่ชั่วคราจะเป็นอิตตขนาดไหนมันก็แปรสภาพ อิตตเป็นกิเลสยึดดับ อิตตอย่างนี้อิตตเกิดดับ อิตตมีแล้วเดี๋ยวก็ยึดมั่นถือมั่น ชอบสิ่งใดเดี๋ยวก็เบื่อ เบื่อเดี๋ยวก็ชอบใหม่ ชอบสิ่งนั้นเบื่อนั้นเห็นใหม่ อิตตมีอยู่ชั่วคราๆ อิตตมีตลอดไป

แต่สิ่งที่มันปล่อยวางไปแล้วมันกระเทือนขึ้นมา มันจะรู้ทันหมดเลย มันรู้สภาวะทุกๆ สิ่งถ้ายับออกไปมันจะรู้ เห็นใหม่ จิตมันกระเพื่อมออกไป มันจะรู้ทันอาการของมัน นั่นมันเป็นอาการของขันธที่มีอยู่

แล้วถ้าทำเพื่อเป็นประโยชน์ก็เป็นประโยชน์ของโลก เพราะใจดวงนั้นมันเป็นใจที่ว่าใจเมตตาธรรมนะ มีคุณธรรม มีเมตตาธรรม สงสารมากนะเพราะอะไร? เพราะใจของเราว่ามันจะประพฤติปฏิบัติเข้ามา นี่ทุกข์ยากมาขนาดไหน แล้วคนจะก้าวเดินมาทุกข์ยากขนาดไหน

สภาวะธรรมอันนี้ใจ ผู้ที่ทรงธรรมถึงเป็นประโยชน์ แล้วผู้ที่รักษา เห็นใหม่ ภิกษุ สามเณร ผู้ที่บวชเป็นพระนี่ ได้ทำเนื่อนานุญของโลก คฤหัสถ์ได้ทำบุญเพราะมีพระสงฆ์ พระสงฆ์นี้ถือศีลเห็นใหม่ พระสงฆ์เป็นสงฆ์สมมุติก่อนขึ้นมาเป็นสมมุติสงฆ์ สมมุติขึ้นมาเป็นพระ พระโดยการสมมุติอุบัติขึ้นมาเป็นพระขึ้นมา

แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาเป็นพระจากในหัวใจ ใจนี้เป็นพระโดยสมบูรณ์ สิ่งใดๆ ในโลกนี้ไม่สำคัญ สำคัญที่พอใจเป็นพระขึ้นมาแล้วมันรู้ สติสัมปชัญญะมันพร้อมขึ้นไป มันมีความสุขของมัน มันมีความเป็นเนื่อนานุญของโลก

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากราบธรรม กราบธรรมอันนี้ใจ มันลึกลับ มันมหัศจรรย์ สิ่งที่มีหัตถ์จรรยในโลกนี้จะไม่มีใครสามารถค้นคว้าเจอเลย ยกเว้นแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น สาวกจะผู้ได้ยินได้ฟังมันถึงเป็นโอกาส โอกาสของชีวิตนี้ โอกาสที่ว่าเราเกิดมาพบพระพุทธศาสนา โอกาสนี้สำคัญมาก

ถ้าเราเกิดขึ้นมาไม่พบพระพุทธศาสนา เห็นใหม่ คนที่เกิดขึ้นในโลกนี้เดียวกับเราแต่เกิดในชาติต่างๆ เขาไม่มีศาสนาพุทธ แต่เดี๋ยวนี้ส้อมันไปได้เพราะมันเป็นสมัย แต่ถ้าเมื่อก่อนไม่มี เขาก็ไม่มี เขาก็ไม่รู้ เขาใช้ชีวิตเขาอย่างนั้น เขาทำความดีของเขาที่เป็นคุณงามความดี

คุณงามความดีของโลก โลกเป็นส่วนหนึ่ง คุณงามความดีของธรรม เห็นใหม่ ทำเพื่อประโยชน์ของโลก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ในป่า ประพฤติปฏิบัติอยู่ในป่า เวลา

ออกมาเป็นประโยชน์กับสามแดนโลกธาตุ เป็นประโยชน์กับเทวดา เป็นประโยชน์กับมนุษย์ เป็นประโยชน์กับอินทร์กับพรหม เป็นประโยชน์หมดเลย

แต่เวลาทำงานของโลกเขา ประโยชน์ขึ้นมาอาศัยทั้งชั่วคราๆ ประโยชน์ของโลกนี้มันอาศัยกัน มันเป็นวัตถุดิบของข้าวของที่อาศัยเจือจางกัน แต่ประโยชน์ของใจ สิ่งที่เป็นความทุกข์ทุกข์ใจนี้มันสะท้อนหัวใจมาก เวลาทุกข์ขึ้นมาไม่มีใครสามารถแก้ไขได้ เจ็บไข้ได้ป่วยก็ตัวใครตัวมัน

สิ่งใดเป็นตัวใครตัวมัน อาศัยเวรกรรมนี้เกิดขึ้นมา โดยสายของกรรมเกิดขึ้นมา บุญกุศลนี้พาเกิดขึ้นมา แล้วสร้างสมคุณงามความดี บาปอกุศลเกิดขึ้นมาแล้วทำความชั่ว เกิดขึ้นมาแล้วยึดมั่นถือมั่น ทุกข์ยากทำลายกันไป อันนี้ก็เป็นเรื่องของกาเกิด เกิดขึ้นมาบุญกุศลพาเกิด อกุศลพาเกิด เกิดทั้งนั้นเพราะจิตนี้ต้องเกิด แล้วทำลายจนสิ้นไป จิตนี้สิ้นไป สภาวะธรรมสิ้นไปด้วยความเป็นจริงใจ

ถ้าแผนที่ปลอม เราก็เดินปลอมๆ แผนที่จริงแต่หัวใจปลอม เห็นไหม หัวใจประมาณ หัวใจไม่จริง มันก็หมุนออกไป แผนที่จริง หัวใจก็จริง ความจริงนี้ผสมกัน มันถึงทำเข้าถึงสภาวะธรรมได้ อันนี้จะเป็นความสุข อันนี้จะเป็นความจริงขึ้นมา

ถึงการประพฤติปฏิบัตินี้มีวาสนา มีแผนที่ขึ้นมาแล้วอ่านแผนที่ไม่ออกก็มีครูบาอาจารย์คอยอ่านแผนที่ให้ ถ้าเราอ่านแผนที่ไม่ออก เราประพฤติปฏิบัติไปเราก็ดันเคาไป อ่านแผนที่แล้วดันเคาไป ถ้าอ่านแผนที่แล้วมีครูบาอาจารย์ชี้หน้าอีก ๒ ชั้น ๓ ชั้นขึ้นมา โอกาสของเรามีอยู่แล้ว ถ้าโอกาสของเรามีอยู่เราไม่ได้โอกาส เห็นไหม โอกาส อำนาจวาสนาอยู่ตรงนี้

คนเกิดขึ้นมา จบมาจากนักเรียนนายร้อยขึ้นมาเป็นนายร้อยเป็นพัน ใครจะได้เป็น ผบ.ทบ. คนหนึ่งไหม? อำนาจของเขาต้องมีคนหนึ่ง วาสนาของเขามีไหม? คนจะได้ต้องมีอำนาจวาสนาของเขา มันวาสนา จังหวะโอกาสหมุนออกมา นี่มันถึงจะเป็นไป มีหนึ่งเดียวในส่วนหนึ่งๆ

นี้การประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกัน ถ้าใจถึงที่สุดแล้วมันจะพ้นออกไปได้ ถึงว่าเป็นอำนาจวาสนา เป็นโอกาสของเรา ใครปล่อยโอกาสออกไปนี่มันก็เป็นคนประมาณ ถ้าใครไม่ปล่อยโอกาสออกไป นี่มันก็ทำได้ ทำของเราขึ้นมาด้วยการประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นจริงของเรา เอวัง